

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

GREEN ECONOMY AND DEVELOPMENT

Social, Economic, Technological, Scientific and Popular Science Journal

2026-YIL / AVGUST / 8-SON,
II-QISM

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

*Elektron nashr. 2026-yil, avgust.
II-qism*

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoirazimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Faxridinov Zafarjon Faxridin o'g'li, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi HIJQKD boshqarma boshlig'i
Utayev Uktam Choriyevich, Anijon viloyati prokurorining o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi IJQK Departamentining Namangan viloyati boshqarmasi boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golischeva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.
Abdukarimova Dinara Rustamxonovna, bank-moliya akademiyasi professori, DSc., professor.
Ikramov Murod Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongirاتبay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Fakhridinov Zafarjon Fakhridin ogli, Head of the DCEC under the Prosecutor General's Office of the Rep. of Uzb.
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Prosecutor of Anijan Region
Ochilov Farkhod, Head of the Namangan Regional Department of the Department of Internal Affairs of Rep. of Uzb.
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyea Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.
Abdukirimova Dinara Rustamkhanovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Ikramov Murod Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti,
O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi huzuridagi Iqtisodiy
jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va
taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi
336/3-sonli qarori bilan
ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

KICHIK BIZNESNI RIVOJLANTIRISHDA TO'G'RIDAN-TO'G'RI XORIJIY INVESTITSİYALARNING AHAMIYATI.....	12
Usmonova Zarina	
O'ZBEKISTONDA YASHIL IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISHNING HUQUQIY MEXANIZMLARI VA MAHALLIY DAVLAT HOKIMIYATI ORGANLARI FAOLIYATINI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI	19
Zaripova Sabrina Zafar qizi	
O'ZBEKISTON TO'QIMACHILIK TARMOG'IDA INTEGRATSIYALASHGAN MENEJMENT TIZIMINI RAQAMLI TRANSFORMATSIYA ASOSIDA JORIY ETISH: SAMARADORLIK, TO'SIQLAR VA ISTIQBOLLAR.....	25
Sobirov Shohruh Shuxratovich	
ISTE'MOLCHILAR ORASIDA IJTIMOIIY TARMOQLARDAGI QISQA FORMATLI VIDEOKONTENTNING IMPULSIV XARID XATTI-HARAKATLARIGA TA'SIRI.....	30
Ra'no Balxiboyeva Davron qizi	
KAPITAL BOZORI ORQALI TIJORAT BANKLARI RESURS BAZASINI KENGAYTIRISH YO'LLARI.....	40
Otabek Oltiboyev	
TURIZM XIZMATLARI BOZORIDA RAQAMLASHTIRISHNING YALPI TALAB O'ZGARISHIGA TA'SIRI TAHLILI.....	45
Ochilov Laziz Siddiqovich	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA SOLIQ SIYOSATINING IQTISODIY O'SISHGA TA'SIRI VA YANGI ISLOHOTLARNING MAKROIQTISODIY TAHLILI.....	54
Sanakulova Iroda Abrorovna	
GLOBAL IQLIM O'ZGARISHI SHAROITIDA CHO'L YAYLOVLARI IXTISOSLASHUVINI MOSLASHTIRISHNING NAZARIY-KONSEPTUAL ASOSLARI VA ILG'OR XORIJIY TAJRIBA (O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI QIZILQUM CHO'L YAYLOVLARI MISOLIDA)	61
Kozokov Najmiddin Isomiddinovich	
XALQARO OLIY TA'LIM TIZIMLARIDA UNIVERSITET BOSHQARUVINING TRANSFORMATSIYASI: INSTITUTSIONAL AVTONOMIYA, HISOBDOIRLIK VA STRATEGIK BOSHQARUV MODELLARI	68
Tursunmuratov Sherzod Turdimuratovich	
THREE GENERATIONS OF REFORM: GOVERNANCE PARADIGMS AND THE MEASUREMENT GAP IN UZBEKISTAN'S SUSTAINABLE DEVELOPMENT TRANSITION	76
Salakhutdinova Yulduz Golibovna	
ГЕНЕРАТИВНЫЙ ИСКУССТВЕННЫЙ ИНТЕЛЛЕКТ И ТРАНСФОРМАЦИЯ КОНТЕНТ-МАРКЕТИНГА	82
Умарова Нозанин Алишерзода	
RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA XIZMATLAR SOHASINI RIVOJLANTIRISHNING IQTISODIY MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH.....	88
Sapayev Abduljalol Odinayevich	
TIJORAT BANKLARIDA TO'LOV TIZIMLARI SAMARADORLIGINI OSHIRISH VA XAVFSIZLIGINI TA'MINLASH	96
Berdiboyev Oltinboy Abdiboqi o'g'li	
UMUMIY IQTISODIY MUVOZANAT NAZARIYASINING ZAMONAVIY TALQINI.....	102
Murodov Alisher Murodjon o'g'li	
РОЛЬ СИСТЕМЫ ЭКОЛОГИЧЕСКОГО МЕНЕДЖМЕНТА В ОБЕСПЕЧЕНИИ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ ПРЕДПРИЯТИЙ И НАПРАВЛЕНИЯ ЕЁ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ	106
Уралова Сожида Анвар кизи	
JIZZAX VILOYATI TURIZMINING RIVOJLANISH DINAMIKASI, TUZILMASI VA ISTIQBOLLARI (2016–2024-YILLAR)	112

Mamadiyorov Adhamjon Qo'chqar o'g'li KREATIV INDUSTRIYALARNI RIVOJLANTIRISH ORQALI AHOLI BANDLIGI VA DAROMADLARINI OSHIRISH IMKONIYATLARI	121
Ulug'bekov Sardorbek Ulug'bekovich TIJORAT BANKLARIDA KREDITLASH AMALIYOTI SAMARADORLIGINI BAHOLASH MEZONLARI VA KO'RSATKICHLAR TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH	128
Turdiyev Eralijon Muxtarovich OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA BUDJETDAN TASHQARI TUSHUMLAR AUDITINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	134
Abduraxmonov Saidqosimxon Abduhamid o'g'li CHAKANA BANK XIZMATLARINI RAQAMLI TRANSFORMATSIYA QILISHNING NAZARIY JIHATLARI	138
Asqarov Fayzullo G'iyosiddin o'g'li RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA BILIM VA MALAKALARNI RAQAMLI BAHOLASH TIZIMINING NAZARIY-IQTISODIY ASOSLARI	148
Abdiyev Nosir Raximovich Muzaffarova Mohira Nuraliyevna O'ZBEKISTON BANK SEKTORIDA MOLIYAVIY JINOYATLARGA QARSHI KURASHISHDA SUN'IY INTELLEKT TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH IMKONIYATLARI	154
Berdiboyev Oltinboy Abdiboqi o'g'li SURXONDARYO VILOYATIDA TURIZM INFRATUZILMASINING HUDUDIIY RIVOJLANISH DARAJASINI QIYOSIY BAHOLASH	160
Omonova Nigora Bahodir qizi ZAMONAVIY TO'LOV TIZIMLARINING INSTITUTSIONAL RIVOJLANISHINI STRATEGIK BOSHQARISH MEXANIZMLARI	167
Iskandarov Xurshid Iskandarovich TEXNOLOGIK AVLOD ALMASHINISHI SHAROITIDA ALOQA KORXONALARI TOVAR-MODDIY ZAXIRALARINING QADRSIZLANISHINI HISOBGA OLISH USLUBIYATINI TAKOMILLASHTIRISH	175
Jamilov Jushqin Jonon o'g'li SANOAT KORXONALARINING INNOVATSION RIVOJLANISH DARAJASINI ANFIS ASOSIDA MODELLASHTIRISH	181
Avazova Nafisa Namazovna O'ZBEKISTONDA KICHIK BIZNESNING RAQAMLI RIVOJLANISHINI BAHOLASH: O'ZSME-DDI MODULINING METODOLOGIYASI VA AMALIY JORIY ETISH MEXANIZMI	186
Rajabov Sirojiddin Mansurovich ISLOM MOLIYASI TAMOYILLARINING IQTISODIY SAMARADORLIKNI TA'MINLASHDAGI AHAMIYATI	193
Kenjaeva Durdona Ravshan qizi ФАКТОРНЫЙ АНАЛИЗ КАК ИНСТРУМЕНТ ИССЛЕДОВАНИЯ ПРОИЗВОДСТВЕННОЙ ЭФФЕКТИВНОСТИ ПРОМЫШЛЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ	198
Аюбов Ойбек Улугбек угли YASHIRIN IQTISODIYOTGA QARSHI KURASHISHDA MA'LUMOTLAR TAHLILINI MATEMATIK MODELLASHTIRISH	204
Raximov Sarvarbek Abdumutalibjonovich KICHIK BIZNES SUBYEKTLARINI QO'LLAB-QUVVATLASH, ULARNI MOLIYALASHTIRISHNI RAG'BATLANTIRISH BO'YICHA CHORA-TADBIRLARNING ASOSIY YO'NALISHLARI	211
Umarova Gulzodxon Qodirbekovna MEHMONXONA XO'JALIKLARI SAMARADORLIGINI BAHOLASHNING INTEGRAL MEXANIZMI VA EKONOMETRIK MODELLASHTIRISH	216
Rahimov Hasan Abdusaitovich NOMODDIY AKTIVLAR BO'YICHA OSHKORALIKNI TAKOMILLASHTIRISH VA MILLIY HISOBNI XALQARO STANDARTLAR BILAN UYG'UNLASHTIRISH	221

Ishankulov Izzatilla Nurillayevich SANOATLASHTIRISH ORQALI MILLIY IQTISODIYOT RAQOBATBARDOSHLIGINI TA'MINLASHDA UNUMDORLIK OMILI.....	226
Erkayev Akrom Normuxammadovich INNOVATSION O'ZGARISHLAR ASOSIDA AHOLI FAROVONLIGINI OSHIRISHNING 2030-YILGACHA MO'LJALLANGAN PROGNOZ SSENARIYLARI VA ULARNING SEZGIRLIK TAHLILI	232
Amrullayev Dadaxon ЭКОНОМЕТРИЧЕСКОЕ МОДЕЛИРОВАНИЕ ЭНЕРГЕТИЧЕСКОЙ УЯЗВИМОСТИ СТРАН ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВОЙ И СТРУКТУРНОЙ ТРАНСФОРМАЦИИ	237
Эркинбаева Камила Жавланбековна TIJORAT BANKLARI BIZNES MODELINING RAQAMLI TRANSFORMATSIYASI: ZAMONAVIY TENDENSIYALAR VA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI	243
Sh. Nurullayeva S. Narimonov OLIY TA'LIMDA RAQAMLI EKOTIZIMNI SHAKLLANTIRISHDAGI XAVF-XATARLAR (RISKLAR) VA BOSHQARUV MUAMMOLARI.....	249
Pirmanov Oxunjon Baxridin o'g'li НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ РАЗВИТИЯ ДИСТАНЦИОННОГО БАНКОВСКОГО ОБСЛУЖИВАНИЯ В УЗБЕКИСТАНЕ	256
Шомуродов Равшан Турсункулович Хакимов Хафизбек Хамза угли Джумабаева Гаянэ Рахимовна YASHIL IQTISODIYOT SHAROITIDA AVTOTRANSPORT XIZMATLARI BOZORINING RAQOBATBARDOSHLIGINI EKOLOGIK-IQTISODIY OMILLAR ASOSIDA OSHIRISH YO'LLARI	263
Sultanov Sulaymon Safarboy o'g'li TIJORAT BANKLARIDA TADBIRKORLIK SUBYEKTLARINI KREDITLASH SAMARADORLIGINI BAHOLASH VA UNI OSHIRISHNING USTUVOR YO'NALISHLARI.....	269
Abdushukurova Mehribonu Dilmurod qizi CHORVACHILIK MAHSULOTLARI ISHLAB CHIQRISH, YER RESURSLARIDAN FOYDALANISH VA AHOLINING XARID QOBILİYATI MUVOFIQLIGINI BAHOLASH	276
Ramazonov Zafar Ulug'bekovich ИННОВАЦИОННЫЙ МЕНЕДЖМЕНТ СТРАХОВЫХ КОМПАНИЙ КАК ФАКТОР РАЗВИТИЯ СТРАХОВОГО РЫНКА	281
Мирахмедова Мафтуна Ибрагимовна TIJORAT BANKLARIDA FOIZ SIYOSATI SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING AMALIY JIHLTLARI.....	288
Orifova Dilnoza Obid qizi XALQARO KREDIT LINIYALARIDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'LLARI.....	295
Aliyev Bekzod Ilhomovich ОРГАНИЗАЦИОННО-ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К СОВЕРШЕНСТВОВАНИЮ УЧЁТА И АНАЛИЗА ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ УСЛУГ В НЕГОСУДАРСТВЕННЫХ ВЫСШИХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ОРГАНИЗАЦИЯХ	301
Холикова Дурдона Бунёдjon кизи TOSHKENT VILOYATIDA ISHLAB CHIQRISH SOHASIDA KICHIK BIZNESNING RIVOJLANISH TENDENSIYALARI VA HUDUDII DIFFERENSIATSIYASI	308
Salimov Burxoniddin IJTIMOIY-IQTISODIY ADOLATNI TA'MINLASHDA SINERGETIK YONDASHUV: ZANJIRLI ADOLAT KONSEPSIYASI.....	314
Alimov Nasimjon Hoshimovich AQLLI SHAHAR TIZIMIDA IJTIMOIY SOHA BOSHQARUVI SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING TASHKILIY-IQTISODIY MEXANIZMLARI.....	319

Radjabov Bunyod Abduxalilovich QO'SHILGAN QIYMATNI TAQSIMLASHNING SAMARALI SOLIQ MEKANIZMIGA OID XORIJ TAJRIBALARI.....	326
A.A. Bobomurodov O'ZBEKISTONNING "YASHIL IQTISODIYOT" TIZIMIGA O'TISH ZARURIYATI VA XIZMATLAR SOHASI UCHUN IQTISODIY AHAMIYATI.....	333
Y.M.Xalikov OLIY TA'LIM TASHKILOTLARIDA AKADEMIK FAOLIYATNI BOSHQARISHNING NAZARIY VA METODOLOGIK ASOSLARI.....	342
Ixtiyorov Bekzod Zulfiqor o'g'li YOSHLARNING RAQAMLI MEHNAT PLATFORMALARIDA BARQAROR BANDLIGINI RISKKA ASOSLANGAN STRATEGIK BOSHQARISH.....	349
Palvonova Sevara Baxromovna RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA XIZMAT KO'RSATISH TARMOQLARIDA INNOVATSION BOSHQARUV TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH	355
Almanov Ilhom Sultonovich MAKTABGACHA TA'LIM XIZMATLARINI GEYMIKATSIYALASH ASOSIDA TA'LIM SIFATI VA IQTISODIY SAMARADORLIKNI OSHIRISH	362
Aslonova Rushano Ilxomovna KICHIK BIZNES SUBYEKTLARIDA RAQAMLI PLATFORMALARDAN FOYDALANISHNING IQTISODIY NATIJADORLIKKA TA'SIRINI BAHOLASH.....	368
Tursunxo'jayeva Gulnoza Jamoliddin qizi HUDUDLARNING IQTISODIY RIVOJLANISHIDA ISTE'MOLCHILAR HUQUQLARINI HIMOYA QILISH MEKANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH	374
Xolmatov Azamatjon Abdupattoyevich СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ МЕХАНИЗМОВ ГОСУДАРСТВЕННОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ЭКСПОРТА В УЗБЕКИСТАНЕ: ЭКОНОМЕТРИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ЭКСПОРТНОЙ АКТИВНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ	380
Муниса Турдибаева LOYIHA MENEJERLARINING SOFT SKILLS KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISHNING LOYIHALAR IQTISODIY SAMARADORLIGIGA TA'SIRI	394
Zairova Farida To'xtamurod qizi TIBBIY XIZMAT KO'RSATUVCHI KORXONALAR FAOLIYATI SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA IQTISODIY KO'RSATKICHLAR TIZIMIDAN FOYDALANISH.....	400
O'roqov Firdavs Ortiqniyoz o'g'li RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA KORXONALAR FAOLIYATI SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING NAZARIY-USLUBIY ASOSLARI	407
Jumaev Sohob Baxodirovich O'ZBEKISTONDA RAQAMLI VA BARQAROR TURIZMNI RIVOJLANTIRISHNING TRANSFORMATSIYON MODEL.....	412
Murodullayeva Guljaxon A'zamjon qizi INSON KAPITALINI BOSHQARISHNING ILMIY-NAZARIY VA USLUBIY ASOSLARI	418
Djalilova Dilbar Abdikarim qizi RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA O'ZBEKISTONNING INVESTITSION JOZIBADORLIGINI OSHIRISH MEKANIZMLARI	426
Olimboyeva Nazokat Abdujabbor qizi KICHIK VA O'RTA BIZNES SUBYEKTLARIDA INTEGRALLASHGAN RISKKA YO'NALTIRILGAN AUDIT MODELIDAN FOYDALANISH USLUBIYOTI.....	431
Muydinov Erkin Jamaldinovich MINTAQA IQTISODIYOTINI BARQAROR RIVOJLANTIRISHDA TADBIRKORLIK FAOLIYATI SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING INSTITUSIONAL MEKANIZMLARI	441
Bekbergenov G'ayrat Shuxratovich YENGIL SANOAT KORXONALARINING EKSPORT FAOLIYATINI SOLIQ MEKANIZMLARI ASOSIDA MOLIVAVIY RAG'BATLANTIRISH	446

O'rinova Umida Qodirjonovna SOG'LIQNI SAQLASHNING YAGONA RAQAMLI EKOTIZIMIDA KIBERXAVFSIZLIK RISKLARINI BOSHQARISH METODOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISH	450
Turayeva Nafisa Odiljonovna XORAZM VILOYATIDA YER BOZORI INFRATUZILMASINI TAKOMILLASHTIRISHNING USTUVOR YO'NALISHLARI	456
Ubaydov Mirshod Ismailovich O'ZBEKISTON UY-JOY BOZORIDA MOLIYAVIY PUFAK XAVFINI BAHOLASH: INTEGRAL INDEKSNI SHAKLLANTIRISH VA EKONOMETRIK TAHLIL	462
Botirov Islombek Ulug'bek o'g'li SUTCHILIKGA IXTISOSLASHGAN CHORVACHILIK KORXONALARIDA TANNARXNING BUXGALTERIYA HISOBINING OBYEKTI SIFATIDA O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	467
Razzoqov Abbas Abdumalik o'g'li BUDJET TASHKILOTLARIDA MOLIYAVIY XATO VA NOMUVOFIQLIKLAR ICHKI AUDITNING INSTITUTIONAL-TASHKILY MEKANIZMI	472
Mulayev Farxod Alisherovich SHAHAR INFRATUZILMASINI RIVOJLANTIRISHDA EKOLOGIK BARQARORLIK TAMOYILLARINI JORIY ETISH: MUAMMOLAR, INNOVATSION YECHIMLAR VA ISTIQBOLLAR.....	477
Nurtayev Zaxriddin SANOATNING «DRAYVER» SOHALARINI RIVOJLANTIRISH ORQALI IQTISODIY O'SISHNI JADALLASHTIRISH	482
Xolbozorov Muzraf Yusup o'g'li СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ МЕХАНИЗМОВ ЦИФРОВОГО СТРАХОВАНИЯ ТУРИСТСКИХ РИСКОВ В УЗБЕКИСТАНЕ	489
Усманова Азиза Бахтиер кизи TIJORAT BANKLARI TOMONIDAN AHOLIGA KO'RSATILADIGAN XIZMATLARNI TAKOMILLASHTIRISHNING NAZARIY-KONSEPTUAL ASOSLARI.....	497
Rajabov Saidrasul Xalil o'g'li AYOLLAR TADBIRKORLIGI VA GENDER TENGLIGI: XITOIY VA O'ZBEKISTON MEHNAT BOZORLARI TRANSFORMATSIYASI MISOLIDA	504
Xasanova Shaxzoda SOLIQ TIZIMIDA MARKIROVKALASH ORQALI XUFIYONA IQTISODIYOT VA SOLIQDAN QOCHISHNI QISQARTIRISH AMALIYOTI TAHLILI.....	510
Ismailov Bobir Salomovich MOLIYAVIY HISOBOTNING XALQARO STANDARTLARI ASOSIDA BOSHQARUV HISOBOTI METODOLOGIYASINI SHAKLLANTIRISH KONSEPSIYALARI	517
Eshniyazova Yulduz Yuldashbayevna HUDUDIY IQTISODIY TIZIMNI INNOVATSION BOSHQARISHDA "INNOVATSION EKOTIZIM" KONSEPSIYASI ASOSIDA ICHKI VA TASHQI MUHITLAR O'RTASIDAGI DINAMIK O'ZARO TA'SIRLARNI BAHOLASH.....	521
Xolov Azimjon ECONOMIC AND ORGANIZATIONAL MECHANISMS FOR THE DEVELOPMENT OF GREEN TOURISM	530
Abdurashidova Mahfuza Tolibjon kizi TIJORAT BANKLARIDA RAQAMLI TRANSFORMATSIYA JARAYONLARINI BOSHQARISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'LLARI.....	534
Kulboyeva Nargiz Majitovna SAVDO XIZMATLARINI RAQAMLASHTIRISHNING IQTISODIY SAMARADORLIGINI BAHOLASH METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH	545
Raxmanov Sherzod Shuxratovich АКТУАЛЬНОСТЬ ОБЕСПЕЧЕНИЯ АУДИТА ГОСУДАРСТВЕННЫХ ЗАКУПОК В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН	552
Абдуллаева Ш.Э. Чернушкина Л.А. O'ZBEKISTONDA JADAL URBANIZATSIYA SHAROITIDA YASHIL IQTISODIYOT	

TAMOYILLARINI SHAHARSOZLIKKA INTEGRATSIYA QILISH.....	557
Azamiddin Quldashev	
MANAGEMENT OF CULTURAL HERITAGE IN TOURIST DESTINATIONS OF UZBEKISTAN: THE CASE OF THE NEWLY RESTORED IMAM AL-BUKHARI COMPLEX	562
Saidzoda Shakhlokhon Murodilloevna	
O'ZBEKISTONDA PENSIYA TIZIMINING HOZIRGI HOLATI VA MINTAQAVIY TAHLILI	568
Jumabayeva Kumush Botir qizi	
CIVIL-MILITARY COOPERATION AND SOCIOECONOMIC DEVELOPMENT IN NIGERIA: A STATISTICAL ASSESSMENT OF EDUCATIONAL AND LEGAL POLICY OUTCOMES.....	578
Adams Adah Otakwu	
Muhammad Auwal Sule	
Blessing Onyanta Otakwu	
Mercy Omoo Otakwu	
SOCIAL CONDITIONS AND ORGANISED CRIMINALITY IN NIGERIA: IMPLICATIONS FOR LAW ENFORCEMENT AND SOCIAL POLICY	591
Adams Adah Otakwu	
Muhammad Auwal Sule	
TEMIR YO'L TRANSPORTI KORXONALARINING EKOLOGIK-IQTISODIY SAMARADORLIGINI BAHOLASHNING METODIK ASOSLARI.....	601
Abduraxmanova Muqaddas Toxtasinovna	
KICHIK BIZNESDA BANDLIKNI OSHIRISHGA TA'SIR ETUVCHI OMILLARNI TIZIMLASHTIRISH VA BAHOLASHNING EKONOMETRIK YONDASHUVLARI.....	607
Turdiqulov Farrux Ravshanjon o'g'li	
KOMPETENSIYA MATRIKSINING MEHNAT BOZORIDAGI AHAMIYATI VA UNING O'ZBEKISTON UCHUN INSTITUTSIONAL JIHATLARI	616
Kurbanbayeva Sevara Marat qizi	
BYUDJET YO'QOTISHLARINING IQTISODIY MOHIYATI VA KO'P O'LCHOVLI TASNIFI (RISK-MENEJMENT KONTEKSTIDA)	623
Jasur Nurmatov	
ФОРМИРОВАНИЕ ИНТЕГРИРОВАННОЙ ТУРИСТСКОЙ ЭКОСИСТЕМЫ КАК ОСНОВА КОМПЛЕКСНОГО РАЗВИТИЯ ТУРИСТСКОЙ ИНДУСТРИИ УЗБЕКИСТАНА.....	630
Абзалова Нозимахон Нодирбек кизи	
XORIJIY MAMLAKATLARNI SANOATLASHUV MODELLARINING QIYOSIY TAHLILI VA ULARDAN FOYDALANISH IMKONIYATLARI.....	636
Erkayev Akrom Normuxammadovich	
TIJORAT BANKLARINING KORXONALAR INNOVATSION-INVESTITSIYAVIY TALABLARINI TA'MINLASHDAGI FAOLIYATINI TAKOMILLASHTIRISH.....	642
Gafurova Dilshoda Farxotovna	
HUDUDLARNING IQTISODIY-IJTIMOIIY RIVOJLANISHIDA INVESTITSIYALARNI JALB QILISHNING ILMIY-NAZARIY ASOSLARI	646
Muxamadjanov Shaxriyor Solijon o'g'li	
IJTIMOIIY TARMOQLARDAGI MARKETING KONTENTINING ISTE'MOLCHILARNING XARID QILISH NIYATIGA TA'SIRINI BAHOLASH	652
Tilavkobilova Mehriniso Isomiddin qizi	
YASHIL LOYIHALARNI MOLIALASHTIRISH MEXANIZMLARINING TASNIFI VA ULARNING BANK TIZIMIDAGI O'RNI	658
Sobirov Bobur Oybek o'g'li	
ЦИФРОВАЯ ТАМОЖНЯ В ЦИФРОВОЙ ЭКОНОМИКЕ УЗБЕКИСТАНА: ОТ ЗАРУБЕЖНОГО ОПЫТА К НАЦИОНАЛЬНЫМ ЦИФРОВЫМ ТЕХНОЛОГИЯМ.....	663
Сейдеметова Эльмира Оралбай кизи	
MADANIY MEROS OBYEKTLARINING TURISTIK-IQTISODIY SALOHIYATINI BAHOLASH USLUBIYOTI	667
Sharofiddinov Shohabbos Xayrullayevich	
O'ZBEKISTONDA MOLIAVIY HISOBOTNING XALQARO STANDARTLARIGA (IFRS) O'TISH SHAROITIDA BUXGALTERIYA HISOBINI TRANSFORMATSIYA QILISH MUAMMOLARI	675

To'rayeva Farida Rustam qizi	
TURIZM SOHASIDA INSON KAPITALI RESURLARIDAN SAMARALI FOYDALANISH YO'LLARI.....	680
Xakimova Zavqiya Umarbek qizi	
RAQAMLI TO'LOV TIZIMLARI VA BIZNESNI RAQAMLASHTIRISH: MOLIVAVIY INKLYUZIYA, YASHIRIN IQTISODIYOTNI QISQARTIRISH VA SOLIQ TUSHUMLARI (XALQARO TAJRIBA VA O'ZBEKISTON UCHUN TAVSIYALAR).....	684
Shonazarov Ashurali Akabayevich	
KICHIK BIZNES SUBYEKTLARINING YOPILISH XAVFINI BAHOLASH: OMILLI TAHLIL	691
Akbarova Barno Shuxratovna	
ОСОБЕННОСТИ ФИНАНСИРОВАНИЯ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ В УЗБЕКИСТАНЕ И ЗА РУБЕЖОМ: СРАВНИТЕЛЬНЫЙ МАКРОЭКОНОМИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ.....	697
Исматуллаев Акмаль Исматуллаевич	
BANK DAROMADLARI BARQARORLIGINING KAPITALLASHUV DARAJASIGA TA'SIRINI BAHOLASH.....	705
Tursunov Mustafo Mirzayevich	
CHAKANA SAVDODA NARX SHAKLLANISH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISHNING ZAMONAVIY YONDASHUVLARI	713
Xabibullayev Anvar Shovkat o'g'li	
GLOBAL IQTISODIYOTDA JANUBIY KOREYA MODEL: SAMSUNG VA HYUNDAI MISOLIDA KORPORATIV STRATEGIYALAR TAHLILI.....	719
Abdulaziz Xolmirzayev	
RIVOJLANAYOTGAN MAMLUKATLARDA TIJORAT BANKLARI MOLIVAVIY XIZMATLARINI RIVOJLANTIRISHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI VA INSTITUTSIONAL MEXANIZMLARI	724
Ergashev Azizxon Avazxon o'g'li	
TIJORAT BANK KREDITLARI ASOSIDA MINTAQAVIY IQTISODIY RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI	731
Shodiyev Odiljon Salim o'g'li	
АНАЛИЗ ФИНАНСОВОГО СОСТОЯНИЯ ООО «SAM PULSAR DISTRIBUTORS»	736
Мусаева Шоира Азимовна	
NODAVLAT OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA MAJBURIYATLAR, DAROMADLAR VA XARAJATLAR HISOBINING AMALDAGI HOLATI.....	743
Saidova Kamolat Farhodovna	
TIJORAT BANKLARINING CHAKANA XIZMATLARI TAHLILI VA UNI RIVOJLANTIRISH YO'NALISHLARI	747
Axmedov Sardorbek Abdulkarim o'g'li	
DEHQON-FERMERLARNING "ORGANIK BILIM" ELEKTRON PORTALI ORQALI ORGANIK QISHLOQ XO'JALIGI HAQIDA BILIM OLISH IMKONIYATLARI.....	753
Shavqidinova Dilnavoz	
Abror Mamasadikov	
KORXONALARDA MOLIVAVIY BARQARORLIKNI TA'MINLASH VA MOLIVAVIY RISKLARNI BOSHQARISHNING ZAMONAVIY USULLARI	758
Abdurazakova Nargiza Rixsibayevna	
KICHIK TADBIRKORLIK SUBYEKTLARINING MOLIVAVIY BARQARORLIGINI TA'MINLASHDA BOSHQARUV MEXANIZMLARINING O'RNI	764
Bazarov Diyor Gafurovich	
OLIV TA'LIM VA ILMIY TASHKILOTLARDA TEXNOLOGIYALAR TRANSFERI OFISLARINI NATIJAGA YO'NALTIRILGAN BOSHQARISH MEXANIZMI	772
Ergashev Rustam Rajabovich	
СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ОРГАНИЗАЦИОННО-ЭКОНОМИЧЕСКИХ МЕХАНИЗМОВ УПРАВЛЕНИЯ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТЬЮ ГОСТИНИЧНЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ В УЗБЕКИСТАНЕ	780
Нигматова Сугдиена Жалолиддин кизи	
O'ZBEKISTONDA VOJXONA TO'LOVLARINING FISKAL-IQTISODIY MOHIYATI VA DAVLAT BUDJETI DAROMADLARINI SHAKLLANTIRISHDAGI ROLI	788
Sarmanov Orifjon Adiljonovich	

RAQAMLI TRANSFORMATSIYANING KORXONALAR BOSHQARUV TIZIMIGA TA'SIRI VA RIVOJLANISH TENDENSIYALARI	794
Alimova Xurshida Nurmaxamatovna	
COST TYPE-DRIVEN LOGISTICS EQUILIBRIUM DECISIONS IN INTENSIVE GREEN PRODUCT SUPPLY CHAINS	799
Bai Mingyuan	
MILLIY IQTISODIYOTNING O'SISHNI TA'MINLASHDA INVESTITSİYALARNI JALB ETISHNING AHAMIYATI VA O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	811
Fazliyev Farrux Faxriddinovich	
SELLYULOZA-QOG'OZ MAHSULOTLARI TANNARXINI SHAKLLANTIRISH VA MOLIYAVIY NATIJALARNI HISOBGA OLISHNING USLUBIY ASOSLARI	818
Abdurashidov Abdumurod Abduraxmonovich	
QISHLOQ XO'JALIGIDA RISKLARNI BOSHQARISH SALOHİYATINI BAHOLASH METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH (NAVOIY VILOYATI MISOLIDA).....	824
Xamrokulov Sindor Qaxramonovich	
SAMARQAND VILOYATIDA TURISTIK KORXONALAR INNOVATSION FAOLIYATINI MOLIYALASHTIRISHNING 2030-YILGACHA BO'LGAN PROGNOZ SSENARIYLARI.....	830
Ruzibayeva Nargiza Xakimovna	
KORXONALARNING RAQAMLI YETUKLIGINI INTEGRAL BAHOLASH METODIKASI VA RAQOBATBARDOSHLIKNI OSHIRISHNING INSTITUTSIONAL-IQTISODIY MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH	835
Kungratov Ilmurod Qo'zibay o'g'li	
Abdullayev Munis Qurbonovich	
KICHIK BIZNES KORXONALARIDA INSON KAPITALI SAMARADORLIGINI OSHIRISH USLUBIYATINI TAKOMILLASHTIRISH	843
Musayev Ozodjon Shavkat o'g'li	
O'ZBEKISTON TIJORAT BANKLARINING MOLIYAVIY BARQARORLIGINI ERTA OGOHLANTIRISH INDIKATORLARI ASOSIDA BAHOLASH VA STRESS-TESTLASH	849
Saidov Doniyor Abdullayevich	
TIJORAT BANKLARINING KREDITLASH FAOLIYATINI INNOVATSIYALAR ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI	856
B.B. Xanaliyev	
THE NATION BRAND IN THE TOURISM SERVICES MARKET: CONCEPT, DELIMITATION, AND ECONOMIC AND SOCIAL SIGNIFICANCE	861
Yusupova Mokhinur Farkhod qizi	
HUDUDLAR INVESTITSION JOZIBADORLIGINI OSHIRISHDA INFRATUZILMAVIY TA'MINOTNING AHAMIYATI	871
Umaraliyev Sanjar Sultonaliyevich	
ВЛИЯНИЕ ВЕНЧУРНОГО ФИНАНСИРОВАНИЯ НА РАЗВИТИЕ ИННОВАЦИОННОГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА В УЗБЕКИСТАНЕ.....	877
Хайруллаева Малика Шухратжон кизи	
RAQAMLI IQTISODIYOTDA BANK XIZMATLARI XAVFSIZLIGINI TA'MINLASH VA KIBERTAVAKKALCHILIKLARNI BOSHQARISH STRATEGIYALARI.....	883
Eshqobulova Charos O'roq qizi	
RESEARCH SUPPORT AND ITS INFLUENCE ON THE WORK EFFICIENCY OF ACADEMIC STAFF IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS	889
Sultonboyeva Munira Bahodirovna	
Sultanova Kamila Mukhtorali kizi	
O'ZBEKISTON QURILISH MATERIALLARI SANOATIDA HUDUDIY TALAB VA ISHLAB CHIQRISH MUTANOSIBLIGI: 2024 VA 2025-YILLAR TAHLILI	896
Turdiyev Abdullo Sagdullayevich	
O'ZBEKISTONDA KICHIK SANOAT ZONALARINING INVESTITSION FAOLIYATINI MOLIYALASHTIRISH MANBALARI VA ULARNING SAMARADORLIGI.....	904
Sultonov Asadbek Sobir o'g'li	

THE ECONOMIC NATURE OF EDUCATIONAL SERVICES AND THE SPECIFICS OF THEIR PROMOTION IN THE HIGHER EDUCATION MARKET	909
Umarov Shuhrat Bahodir o'g'li	
TIJORAT BANKLARIDA AXBOROT TEXNOLOGIYALARI RISKLARINI BAHOLASH VA BIZNES UZLUKSIZLIGINI TA'MINLASHNI TAKOMILLASHTIRISH	923
Yashin Boltaev Erkin o'g'li	

TIJORAT BANKLARIDA AXBOROT TEXNOLOGIYALARI RISKLARINI BAHOLASH VA BIZNES UZLUKSIZLIGINI TA'MINLASHNI TAKOMILLASHTIRISH

Yashin Boltaev Erkin o'g'li
"Mohirlar Xizmati" MChJ Direktori
Mustaqil tadqiqotchi
E-mail: yashinboltaev@gmail.com
ORCID: 0009-0005-5345-2734

Annotatsiya: Ushbu maqolada O'zbekistonda raqamli bank xizmatlarining rivojlanishi sharoitida tijorat banklarida axborot texnologiyalari (AT) risklarini baholash tizimini takomillashtirish va biznes jarayonlari uzluksizligini ta'minlash masalalari tadqiq etilgan. Tadqiqotning maqsadi AT risklarini samarali baholash hamda biznes uzluksizligini ta'minlash mexanizmlarini rivojlantirish bo'yicha amaliy takliflar ishlab chiqishdan iborat. Tadqiqotda O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankining me'yoriy-huquqiy hujjatlari, bank tizimining 2024–2025-yillardagi rasmiy statistik ma'lumotlari va xalqaro boshqaruv standartlaridan foydalanilgan. AT risklarini ehtimollik va ta'sir matritsasi asosida tasniflash yondashuvi taklif etilib, tijorat banklarida biznes uzluksizligini ta'minlash tizimini takomillashtirish bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan. Tadqiqot natijalari banklarning AT risklarini tizimli ravishda baholash, ustuvor xavflarni aniqlash va biznes jarayonlarining uzluksizligini mustahkamlashga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: axborot texnologiyalari risklari, tijorat banklari, raqamli bank xizmatlari, biznes uzluksizligi, risklarni baholash, ehtimollik-ta'sir matritsasi, risklarni boshqarish.

Abstract: This article examines the improvement of information technology (IT) risk assessment systems and the development of business continuity mechanisms in commercial banks amid the expansion of digital banking services in Uzbekistan. The purpose of the study is to develop practical recommendations for enhancing IT risk assessment and business continuity management mechanisms. The research draws on regulatory and legal documents of the Central Bank of the Republic of Uzbekistan, official statistical data on the banking sector for 2024–2025, and international management standards. An approach to classifying IT risks using a probability-impact matrix is proposed, along with practical recommendations for improving business continuity systems in commercial banks. The findings contribute to the systematic assessment of IT risks, the identification of priority threats, and the strengthening of business process continuity in the banking sector.

Keywords: information technology risks, commercial banks, digital banking services, business continuity, risk assessment, probability-impact matrix, risk management.

Аннотация: В статье рассматриваются вопросы совершенствования системы оценки рисков информационных технологий (ИТ) и развития механизмов обеспечения непрерывности бизнес-процессов в коммерческих банках в условиях расширения цифровых банковских услуг в Узбекистане. Цель исследования заключается в разработке практических рекомендаций по совершенствованию оценки ИТ-рисков и механизмов обеспечения непрерывности бизнеса. Исследование основано на нормативно-правовых документах Центрального банка Республики Узбекистан, официальных статистических данных о банковском секторе за 2024–2025 годы, а также международных стандартах управления. Предложен подход к классификации ИТ-рисков с использованием матрицы вероятности и воздействия, а также разработаны практические рекомендации по совершенствованию системы обеспечения непрерывности бизнеса в коммерческих банках. Результаты исследования способствуют систематической оценке ИТ-рисков, выявлению приоритетных угроз и укреплению непрерывности бизнес-процессов в банковском секторе.

Ключевые слова: риски информационных технологий, коммерческие банки, цифровые банковские услуги, непрерывность бизнеса, оценка рисков, матрица вероятности и воздействия, управление рисками.

KIRISH

So'nggi yillarda O'zbekiston bank tizimida raqamli transformatsiya jarayonlari jadal sur'atlarda rivojlanmoqda: mobil ilovalar orqali xizmat ko'rsatish, masofaviy kredit berish, biometrik identifikatsiya va sun'iy intellektga asoslangan scoring tizimlari keng joriy etilmoqda. Bank faoliyati samaraliroq bo'lib bormoqda, degan gapga hech kim e'tiroz bildirmaydi. Shu bilan bir vaqtda yangi turdagi tahdidlar ham kuzatilmoqda, bu, avvalo, axborot texnologiyalari (AT) risklarini yanada tizimli boshqarish zaruratini ko'rsatadi.

Ichki ishlar vazirligi Kiberjinoyatlar markazi keltirgan raqamlar ushbu yo'nalishning dolzarbligini yaqqol ko'rsatadi: 2024-yilda O'zbekistonda kiberjinoyatlar soni oldingi yilga nisbatan 9,1 barobarga oshgan, so'nggi besh yil ichida esa kiberhuquqbuzarliklar bo'yicha murojaatlar 34 baravar, qayd etilgan kiberjinoyatlar soni esa 68 baravardan ortiq ko'paygan, 2019-yilda 18 turdagi 863 ta jinoyat qayd etilgan bo'lsa, 2024-yilga kelib bu ko'rsatkich 62 turdagi 58 800 taga yetgan. So'nggi uch yil ichida kiberjinoyatchilar fuqarolarning 1,9 trillion so'mdan ortiq mablag'ini talon-taroj qilgan va bu jinoyatlarning 98 foizi aynan bank kartalari orqali sodir etilgan [1]. Oxirgi raqam alohida e'tiborga loyiq: bank sektorida kiberxavfsizlikni yanada kuchaytirish uchun aniq yo'nalishlarni ko'rsatadi, demak, samarali javob choralari ham aynan shu sektorda ustuvor ravishda takomillashtirilishi lozim.

Markaziy bank tomonidan bu yo'nalishda izchil me'yoriy-huquqiy baza shakllantirilmoqda. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki boshqaruvining 2025-yil 18-avgustdagi "O'zbekiston Respublikasi tijorat banklarining axborot xavfsizligi va kiberxavfsizligiga doir minimal talablar to'g'risidagi nizomni tasdiqlash haqida"gi 3669-sonli¹ qarori [2] banklarda axborot xavfsizligi va kiberxavfsizlikni ta'minlash xizmatini alohida tashkil etish uchun muhim tashkiliy asos yaratdi. Bulardan tashqari, to'lov tizimi operatorlari uchun axborot xavfsizligi minimal talablarini belgilovchi nizom [4] amaliyotni yanada mustahkamlaydi; kiberxavfsizlik sohasida kadrlar tayyorlashga oid O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 15-avgustdagi "O'zbekiston Respublikasida kriptologiya sohasida ta'lim va ilm-fanni rivojlantirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-293-son² qarori [5] institutsional rivojlanishga xizmat qiladi; raqamli mahsulot iste'molchilari huquqlarini himoya qilishga bag'ishlangan O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 30-noyabrdagi "Raqamli mahsulotlar (xizmatlar) iste'molchilari huquqlarini himoya qilish va raqamli texnologiyalar vositasida sodir etiladigan huquqbuzarliklarga qarshi kurashishni kuchaytirish choralari to'g'risida"gi PQ-381-son³ qarori esa mijozlar manfaatlarini yanada kengroq qamrab oladi.

Ushbu me'yoriy talablar banklarda axborot va kiberxavfsizlikni ta'minlash uchun bazaviy va muhim institutsional asosni shakllantirmoqda. Banklarning ichki risk-menejment tizimida AT risklarini miqdoriy baholash, ularni operatsion risk kapitali bilan bog'lash va biznes uzluksizligini ta'minlash (BUT) rejalarini yagona uslubiy asosda tashkil etishni yanada takomillashtirish imkoniyatlari mavjud. Masalan, ICAAP doirasida AT risklarini operatsion riskning bir qismi sifatida hisobga olish, stress-test ssenariylarini tuzish, tiklash vaqti (RTO) va tiklash nuqtasi (RPO) ko'rsatkichlarini belgilash kabi masalalar amaliyotda ko'pincha me'yoriy hujjatlarda aks ettirilgan bo'lib, ularni real jarayonlarga yanada samarali integratsiya qilish muhim ahamiyat kasb etadi.

Shundan kelib chiqib, ushbu maqola tijorat banklarida AT risklarini baholashning nazariy-uslubiy asoslarini tizimlashtirishni, O'zbekiston bank tizimining rasmiy statistik ko'rsatkichlarini tahlil qilishni va bularni xalqaro boshqaruv standartlari uslubiyotiga (ISO 22301, ISO/IEC 27001, COBIT 2019 hamda Bazel qo'mitasining operatsion chidamlilik tamoyillari asosida) tayanib ko'rib chiqishni maqsad qilib qo'yadi. Yakuniy natija sifatida biznes uzluksizligini ta'minlash tizimini takomillashtirish bo'yicha bir qator ilmiy asoslangan tavsiyalar taklif etiladi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Xalqaro amaliyotda AT risklarini boshqarish muammosi odatda operatsion risk menejmentining bir qismi sifatida qaraladi. Bazel bank nazorati qo'mitasining operatsion chidamlilik bo'yicha tamoyillari [10] shu nuqtai nazardan qiziq: unda banklarga o'zlari uchun muhim operatsiyalarni aniqlash, ularning uzilish toleranti darajasini belgilash va bularni stress-ssenariylar orqali sinash tavsiya etiladi. Boshqacha aytganda, AT xavfsizligi endi faqat IT bo'limining ishi emas, u bankning umumiy strategik barqarorligiga bevosita bog'liq masalaga aylanib bormoqda.

Axborot xavfsizligini boshqarish sohasida ISO/IEC 27001:2022 standarti [8] ko'proq tanilgan hujjat bo'lib, axborot xavfsizligini boshqarish tizimini joriy etish, xavflarni baholash va ularni kamaytirish choralari rejallashtirish uchun uslubiy asos beradi. AT boshqaruvinu korporativ maqsadlar bilan uyg'unlashtirish uchun esa COBIT 2019 freymvorki [9] qo'llaniladi. Shuni aytish kerakki, ushbu ikki hujjat (va yuqorida tilga olingan

1 <https://lex.uz/docs/-7689673>

2 <https://lex.uz/docs/-7067656>

3 <https://lex.uz/docs/-6681111>

Bazel tamoyillari) ushbu maqolada faqat uslubiy asos, ya'ni tahlil ramkasi sifatida ishlatildi va tadqiqotning haqiqiy, empirik qismi to'liq O'zbekiston bank tizimiga oid rasmiy ma'lumotlarga tayanadi.

Bank tizimining moliyaviy holatiga kelsak, bu yerda Markaziy bank rahbariyatining rasmiy bayonotidagi ko'rsatkichlar foydali bo'ladi: 2025-yil holatiga kapital yetarliligi darajasi 18 foizni tashkil etadi (bu me'yoriy talabdan yuqori), raqamli to'lovlardan foydalanish esa 40 foizdan ortiq o'sgan [11]. Bunday tezlikdagi raqamlashuv, tabiiyki, bank sektorining kiberxavflarga sezuvchanligini ham orttiradi, demak, AT risklarini tizimli baholash zaruratini tasodifiy emas, obyektiv ehtiyoj sifatida ko'rish kerak.

Mahalliy tadqiqotlar orasida S. Kamolovning O'zbekiston banklarida sun'iy intellektdan foydalanish samaradorligiga bag'ishlangan ishi [12] alohida e'tiborga loyiq. Unda mavjud infratuzilma, kadrlar salohiyati, axborot xavfsizligi va me'yoriy-huquqiy bazani rivojlantirish raqamli texnologiyalar samaradorligini yanada oshirishga xizmat qiluvchi muhim omillar sifatida ko'rsatilgan, bu xulosa, aslida, ushbu maqoladagi tahlil natijalari bilan ham mos tushadi.

Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadi, AT risklarini boshqarish va biznes uzluksizligini ta'minlash bo'yicha xalqaro amaliyotda uslubiy asos yetarlicha shakllangan. Mazkur uslubiyotni O'zbekiston tijorat banklari amaliyotiga milliy me'yoriy talablar va bank tizimining real statistikasi kontekstida yanada kengroq moslashtirib joriy etish uchun qo'shimcha ilmiy-amaliy imkoniyatlar mavjud. Aynan shu yo'nalish ushbu maqolaning ilmiy yangiligini belgilaydi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotda qiyosiy tahlil, tizimli yondashuv, statistik ma'lumotlarni guruhlash va ekspert baholash usullari qo'llanildi. Empirik baza sifatida faqat O'zbekiston bank tizimiga tegishli rasmiy manbalar olindi: Markaziy bankning tijorat banklarga oid me'yoriy-huquqiy hujjatlari; bank tizimining asosiy ko'rsatkichlari (aktivlar, kreditlar, kapital, depozitlar) va masofaviy bank xizmatlaridan foydalanuvchilar soni bo'yicha rasmiy statistika; Ichki ishlar vazirligi Kiberjinoiyatlar markazining bank kartalariga oid ma'lumotlari; shuningdek, O'zbekiston OAVda chop etilgan, bank va to'lov tizimi mutaxassislarning sharhlari. Xalqaro boshqaruv standartlari esa faqat tasniflash mezonlari va jarayon bosqichlarini shakllantirishda, ya'ni uslubiyot darajasida ishlatildi va hech qachon statistik ma'lumot manbai o'rnida qo'llanilmadi.

AT risklarini tasniflashda ehtimollik-ta'sir (probability-impact) matritsasi qo'llanildi. Har bir risk turi bo'yicha yuzaga kelish ehtimoli (1 dan 5 gacha) va bankka ta'sir darajasi (1 dan 5 gacha) ekspert tarzda baholandi, so'ngra ikkalasining ko'paytmasi risk darajasini bergan. Bu COSO ERM va ISO 31000 standartlarida keng tarqalgan, nisbatan sodda, ammo amaliy jihatdan foydali yondashuv.

TAHLIL VA NATIJALAR

Bank kartalari bilan bog'liq kiberjinoiyatlarning naqadar ustuvor ekanini aniqroq ko'rish uchun 1-jadvalga qarash foydali, unda kiberjinoiyatchilar qo'llagan asosiy usullarning taqsimoti keltirilgan (1-jadval).

1-jadval.
Bank kartalari orqali sodir etilgan kiberjinoiyatlarning usullari bo'yicha taqsimoti (2024-yil)⁴

Usul	Ulushi
Zararli havola/dastur orqali karta yoki qurilma nazoratini qo'lga kiritish	60%
Turli aldov usullari bilan SMS-tasdiqlash kodini qo'lga kiritish	16%
Turli firibgarlik sxemalari orqali mablag'larni jalb qilish	9%
Boshqa usullar	15%
Jami	100%

Diqqat qilinsa, xavflarning katta qismi, taxminan 76 foizi, aynan mijoz qurilmasi yoki hisob raqamiga bevosita ta'sir ko'rsatishga qaratilgan. Bu holat antifrod tizimlari va mijozlarni autentifikatsiya qilish mexanizmlarini kuchaytirishni ustuvor vazifaga aylantiradi.

AT risklarining haqiqiy ko'lamini tushunish uchun ularni bank tizimining umumiy hajmi kontekstida ko'rish kerak. 2-jadval Markaziy bankning rasmiy statistikasiga tayanib, 2024-yil 1-dekabr va 2025-yil 1-dekabr holatidagi asosiy ko'rsatkichlarni solishtiradi (2-jadval).

⁴ Manba: Ichki ishlar vazirligi Kiberjinoiyatlar markazi ma'lumotlari asosida muallif tomonidan guruhlangan [1].

2-jadval.
O'zbekiston bank tizimining asosiy ko'rsatkichlari dinamikasi⁵

Ko'rsatkich	2024-yil 1-dekabr	2025-yil 1-dekabr	O'zgarish
Bank tizimi aktivlari, mlrd so'm	751 736	892 939	+18,8%
Bank tizimi kreditlari, mlrd so'm	525 887	595 309	+13,2%
Bank tizimi kapitali, mlrd so'm	112 989	133 121	+17,8%
Bank tizimi depozitlari, mlrd so'm	297 396	390 993	+31,5%

Bir yil ichida aktivlar 18,8 foizga, kreditlar 13,2 foizga, kapital 17,8 foizga, depozitlar esa 31,5 foizga o'sgan, bu ancha jiddiy o'sish sur'ati. Bank tizimining moliyaviy ko'lami kengaygani sari axborot tizimlarining uzluksiz ishlashi, ma'lumotlarning yaxlitligi va kiberxavfsizlik ta'minoti ham arzimasa masalaga aylanmaydi, balki iqtisodiy jihatdan tobora og'irroq vazn kasb etadi. Shu o'rinda yana bir raqamni eslatib o'tish joiz: bank tizimining kapital yetarliligi darajasi me'yoriy talabdan yuqori, ya'ni 18 foiz[11], bu banklarning operatsion risklarga, jumladan, AT risklariga, qarshi turish uchun moliyaviy zaxirasi borligini anglatadi.

AT risklarining bank tizimi uchun qanchalik muhim ekanini masofaviy xizmatlardan foydalanish ko'lami orqali ko'rish mumkin. 3-jadvalda 2025-yil 1-iyul holatiga eng ko'p foydalanuvchiga ega banklar bo'yicha masofaviy bank tizimlaridan foydalanuvchilar (jismoniy shaxslar) soni keltirilgan (3-jadval).

3-jadval.
Masofaviy bank xizmatlaridan foydalanuvchilar soni (tanlangan banklar kesimida, 2025-yil 1-iyul holatiga)⁶

Bank nomi	Foydalanuvchilar soni (jismoniy shaxslar)
Xalq bank	8 061 351
TBC bank	6 097 382
Aloqabank	5 887 676
Uzbek Industrial and Construction Bank	5 538 236
UZUM bank	4 458 049
Ipoteka-bank	4 425 403
Ipak Yuli bank	4 024 804
Agrobank	3 699 326
Qolgan banklar (jami)	25 360 007
Jami (barcha banklar bo'yicha)	67 552 234

Jismoniy shaxslardan tashqari, 2025-yil 1-iyul holatiga yuridik shaxslar va yakka tartibdagi tadbirkorlardan yana 1 630 364 nafari masofaviy bank xizmatlaridan foydalangan; jami bo'lib, bank tizimi bo'yicha 69 182 598 nafar foydalanuvchi qayd etilgan. Bunday ko'lam allaqachon xavfsizlik masalasini ikkinchi darajali emas, birinchi darajali qilib qo'yadi, chunki har qanday tizim uzilishi endi bir necha o'nlab emas, millionlab odamga bevosita ta'sir qilishi mumkin.

4-jadvalda O'zbekiston bank tizimida AT xavfsizligi va biznes uzluksizligiga oid amaldagi asosiy me'yoriy hujjatlar hamda ularning mazmuni jamlangan (4-jadval).

5 Manba: O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankining tijorat banklari asosiy ko'rsatkichlari bo'yicha rasmiy statistikasi [13, 14].

6 Manba: O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankining 2025-yil 1-iyul holatidagi masofaviy bank tizimlaridan foydalanuvchilar soni bo'yicha rasmiy statistikasi [15].

4-jadval.

O'zbekiston bank tizimida AT xavfsizligi va BUTga oid asosiy me'yoriy talablar⁷

Hujjat	Asosiy talab
Nizom №3669 (18.08.2025) [2]	Banklarda axborot xavfsizligi va kiberxavfsizlikni ta'minlash xizmatini tashkil etish majburiyati
Nizom №3224 (2020) [3]	Zaxira ma'lumotlar markazini bosh bankdan kamida 5 km masofada tashkil etish, ma'lumotlarni RAID texnologiyalari orqali himoyalash
Nizom №3513 (21.05.2024) [4]	To'lov tizimi operatorlari va to'lov xizmati yetkazib beruvchilari uchun axborot xavfsizligi va kiberxavfsizlik minimal talablari
BNQ qarori (24.09.2024) [16]	Onlayn kredit (mikroqarz) rasmiylashtirish orqali fuqarolar mablag'larini noqonuniy o'zlashtirish holatlarining oldini olish choralari
PQ-293 (15.08.2024) [5]	Kiberxavfsizlik sohasida kadrlar tayyorlash va institutsional rivojlantirish chora-tadbirlari
PQ-381 (30.11.2023) [6]	Raqamli mahsulot (xizmat) iste'molchilari huquqlarini himoya qilish va huquqbuzarliklarga qarshi kurashishni kuchaytirish

Ko'rinib turibdiki, me'yoriy baza texnik infratuzilma (zaxira markazi, ma'lumotlarni himoyalash) va institutsional tuzilma jihatidan allaqachon yetarlicha rivojlangan. Shu bilan birga, muhim operatsiyalarni aniq belgilash, ularning tiklash vaqti (RTO) va tiklash nuqtasi (RPO) bo'yicha miqdoriy ko'rsatkichlarni o'rnatish hamda ularni muntazam mashqlar orqali tekshirib turish talablarini amaldagi nizomlarda alohida, batafsil band sifatida yanada rivojlantirish imkoniyati mavjud.

Bank amaliyotida uchraydigan asosiy AT risk turlarini tartibga solish maqsadida muallif ehtimollik-ta'sir matritsasini ishlab chiqdi. Baholash 1 (juda past) dan 5 (juda yuqori) gacha bo'lgan shkala bo'yicha olib borildi, risk darajasi esa ehtimollik va ta'sir ko'rsatkichlarining ko'paytmasi sifatida hisoblandi. Baholashda 1-jadvaldagi real statistik tendensiya, ya'ni mijoz qurilmasi yoki hisobiga qaratilgan hujumlarning ustunligi inobatga olindi (5-jadval).

5-jadval.

O'zbekiston tijorat banklari uchun AT risklarini baholash matritsasi⁸

Risk turi	Ehtimollik (1-5)	Ta'sir (1-5)	Risk darajasi	Ustuvorlik
Fishing va ijtimoiy muhandislik hujumlari	5	3	15	Yuqori
Antifrod tizimidagi bo'shliqlar (onlayn kreditlash)	4	4	16	Yuqori
Tarmoq infratuzilmasiga ruxsatsiz kirish	3	5	15	Yuqori
Asosiy AT tizimlarining ishdan chiqishi (uptime buzilishi)	3	4	12	O'rta-yuqori
Ma'lumotlar bazasi buzilishi / yo'qolishi	2	5	10	O'rta-yuqori
Uchinchi tomon (provayder) xizmatlaridagi uzilishlar	3	3	9	O'rta
Dasturiy ta'minotdagi zaifliklar (eskirgan tizimlar)	3	3	9	O'rta
Ichki xodimlar tomonidan huquqbuzarlik	2	4	8	O'rta

Natijalar kutilganidek chiqdi: eng yuqori ustuvorlikka ega risklar — antifrod tizimidagi takomillashtirish yo'nalishlari, fishing hujumlari, tarmoqqa ruxsatsiz kirish — bu aynan mijozlar bilan bevosita bog'liq raqamli kanallarda to'plangan. Bu esa 1-jadvaldagi statistik tendensiya bilan bir xil manzarani chizadi.

Biznes uzluksizligini ta'minlash (BUT) tizimi, agar ISO 22301:2019 standarti[7] uslubiyotiga tayansak, olti bosqichdan iborat: biznes ta'sirini tahlil qilish (BIA); risklarni baholash; uzluksizlik strategiyasini ishlab chiqish; BUT rejalarini tayyorlash va hujjatlashtirish; mashqlar va sinovlar o'tkazish; va nihoyat, monitoring hamda uzluksiz takomillashtirish. O'zbekiston banklari amaliyotida bu bosqichlarning ba'zilari, xususan, 4-jadvalda keltirilgan me'yoriy hujjatlarda aniq belgilangan zaxira markazini tashkil etish bilan ifodalanadi. Shu bilan birga, BIA jarayoni, muhim operatsiyalarni aniqlash va ularning tiklash vaqti bo'yicha toleranti darajasini o'rnatish yo'nalishlarini yanada rivojlantirish imkoniyatlari mavjud.

7 Manba: O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankining tegishli qarorlari asosida muallif tomonidan tuzilgan.

8 Manba: muallifning ekspert baholashi (1-jadval ma'lumotlariga tayangan holda, COSO ERM va ISO 31000 uslubiyotiga muvofiq).

Bundan tashqari, Markaziy bank kiberxavfsizlik hodisalariga tezkor javob berish infratuzilmasini ham faol rivojlantirmoqda. CERT-CBU kiberxavfsizlik markazi[18] kredit va to'lov tashkilotlaridagi kiberxavfsizlik hodisalari va tahdidlari bo'yicha tezkor ma'lumot almashishni tashkil qiladi, hodisa sabablarini aniqlaydi va ularning takrorlanishining oldini olishga xizmat qiladi. Bu markazlashgan yondashuvning shakllanib borayotgani matbuotda ham qayd etilganidek[17], milliy darajada bunday tizim allaqachon ishlay boshlagan, ayrim banklarda esa shu infratuzilma bilan integratsiyalashgan ichki BUT protokollarini yanada rivojlantirish imkoniyatlari mavjud.

Kichik va o'rta biznes segmentiga xizmat ko'rsatuvchi banklar uchun mijozlarning aksariyatida o'z IT yoki kiberxavfsizlik mutaxassisi mavjud emasligi alohida hamkorlik yo'nalishini shakllantiradi, shuning uchun mas'uliyatni samarali taqsimlashda bankning qo'llab-quvvatlashi muhim ahamiyat kasb etadi[19]. Bu holat banklarni faqat o'z ichki tizimlarini emas, balki mijoz interfeysi (mobil ilova, internet-banking) darajasidagi himoya choralari ham kuchaytirish imkoniyatlarini kengaytirishga undaydi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

O'tkazilgan tahlil natijalariga asoslanib, tijorat banklarida AT risklarini baholash va biznes uzluksizligini ta'minlashni takomillashtirish bo'yicha quyidagi tavsiyalar shakllantirildi:

AT risklarini ICAAP tarkibiga rasman kiritish maqsadga muvofiq. Bunda AT risklari operatsion riskning alohida tarkibiy qismi sifatida ajratilib, ular yuzaga kelishi natijasida ehtimoliy zarar miqdori stress-test ssenariylari asosida baholanishi va aniqlangan risklar bo'yicha tegishli kapital zaxirasi shakllantirilishi kerak.

Banklarda AT risklarini miqdoriy baholash uslubiyotini joriy etish ham muhim ahamiyatga ega. Xususan, ushbu maqolada taklif etilgan ehtimollik-ta'sir matritsasiidan foydalanish, har bir bankda ichki risk-reyestrini yuritish va uni kamida yiliga bir marta yangilab borish risklarni tizimli ravishda kuzatish va ularning ustuvorligini belgilash imkonini beradi.

Biznes ta'sirini tahlil qilish (BIA) jarayonini bank faoliyatiga amaliy jihatdan joriy etish muhim. Bunda har bir bank uchun muhim bo'lgan biznes jarayonlari aniqlanib, ular bo'yicha tiklash vaqti (RTO) va tiklash nuqtasi (RPO) ko'rsatkichlari rasman belgilanishi kerak. Belgilangan ko'rsatkichlarning amalda bajarilishini esa kamida yiliga bir marta o'tkaziladigan amaliy mashqlar orqali tekshirish maqsadga muvofiq.

Birinchi va 5-jadval natijalari antifrod va mijozlarni autentifikatsiya qilish tizimlarini kuchaytirish zarurligini ko'rsatmoqda. Ushbu yo'nalishlar eng yuqori ustuvorlikka ega bo'lgan risklar qatoriga kirganligi sababli, real vaqt rejimida frodni aniqlash imkonini beruvchi tizimlarni anomaliyalarni aniqlash algoritmlari bilan boyitish tavsiya etiladi.

Uchinchi jadvalda keltirilgan ma'lumotlardan ko'rinib turibdiki, ayrim banklarda masofaviy bank xizmatlaridan foydalanuvchilar soni yuqori. Shu sababli bunday banklarda masofaviy xizmatlar infratuzilmasining barqarorligiga alohida e'tibor qaratish, uzilish toleranti darajasi eng past bo'lgan tizimlarni ustuvor tartibda monitoring qilish va ularni zaxiralash choralari yanada takomillashtirish kerak.

Fishing va ijtimoiy muhandislik hujumlarining yuqori ehtimolligini hisobga olgan holda, xodimlarning kiberxavfsizlik bo'yicha bilim va ko'nikmalarini muntazam oshirib borish muhim. Shu maqsadda xodimlar va mijozlar uchun amaliy treninglar hamda simulyatsion mashg'ulotlarni muntazam tashkil etish maqsadga muvofiq.

Ushbu choralarni amalga oshirish, bir tomondan, O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankining amaldagi me'yoriy talablariga (4-jadvalga qarang) rioya etishni ta'minlasa, ikkinchi tomondan, banklarda AT risklarini boshqarish tizimini xalqaro amaliyotda tan olingan uslubiy yondashuvlarga yanada yaqinlashtirishga xizmat qiladi.

Tadqiqot natijalari O'zbekiston bank tizimida raqamli xizmatlar va moliyaviy operatsiyalar hajmi kengayib borayotganini, shu sababli AT infratuzilmasining uzluksizligi bank barqarorligining muhim shartiga aylanayotganini ko'rsatadi. Aktivlar, kreditlar, kapital va depozitlar hajmining o'sishi, shuningdek, masofaviy bank xizmatlaridan foydalanuvchilar sonining yuqoriligi texnologik uzluksizlikni ta'minlashning ahamiyatini oshiradi.

Banklarda AT risklarini samarali boshqarish uchun me'yoriy talablarga rioya qilish bilan bir qatorda, risklarni muntazam aniqlash, ustuvorlashtirish, ICAAP doirasida baholash, BIA orqali muhim jarayonlarni belgilash, RTO/RPO ko'rsatkichlarini tasdiqlash va tiklanish rejalarini amaliy sinovdan o'tkazish yagona boshqaruv tizimiga birlashtirilishi kerak. Mazkur yondashuv banklarning operatsion barqarorligini oshirish va raqamli xizmatlarga bo'lgan ishonchni mustahkamlashga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Ichki ishlar vazirligi Kiberjinoyatlar markazi ma'lumotlari. 2024-yilda O'zbekistonda kiberjinoyatchilar fuqarolardan 603 milliard so'mni talon-taroj qilgan, uch yilda bu 1,9 trln so'mga yetgan // Spot.uz. — 2025. — 29-may [Elektron resurs]. — URL: <https://www.spot.uz/oz/2025/05/29/cybercrime>

2. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki boshqaruvining 2025-yil 18-avgustdagi qarori. O'zbekiston Respublikasi tijorat banklarining axborot xavfsizligi va kiberxavfsizligiga doir minimal talablar to'g'risidagi nizomni tasdiqlash haqida (ro'yxat raqami 3669) [Elektron resurs]. — URL: <https://lex.uz/docs/-7689673>
3. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki boshqaruvining 2024-yil 21-maydagi qarori. To'lov tizimlari operatorlari va to'lov xizmatlarini yetkazib beruvchilarning to'lov tizimlarida axborot xavfsizligi va kiberxavfsizlikni ta'minlash hamda raqamli texnologiyalar vositasida sodir etiladigan huquqbuzarliklarni oldini olish choralarini ko'rish to'g'risidagi nizomni tasdiqlash haqida (ro'yxat raqami 3513) [Elektron resurs]. — URL: <https://lex.uz/uz/docs/-6933268>
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 15-avgustdagi PQ-293-son qarori. O'zbekiston Respublikasida kriptologiya sohasida ta'lim va ilm-fanni rivojlantirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida [Elektron resurs]. — URL: <https://lex.uz/docs/-7067656>
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 30-noyabrdagi PQ-381-son qarori. Raqamli mahsulotlar (xizmatlar) iste'molchilari huquqlarini himoya qilish va raqamli texnologiyalar vositasida sodir etiladigan huquqbuzarliklarga qarshi kurashishni kuchaytirish choralarini to'g'risida [Elektron resurs]. — URL: <https://lex.uz/docs/-6681111>
6. International Organization for Standardization. ISO 22301:2019 — Security and resilience — Business continuity management systems — Requirements. — Geneva: ISO, 2019 [Elektron resurs]. — URL: <https://www.iso.org/standard/75106.html>
7. International Organization for Standardization. ISO/IEC 27001:2022 — Information security, cybersecurity and privacy protection — Information security management systems — Requirements. — Geneva: ISO, 2022 [Elektron resurs]. — URL: <https://www.iso.org/standard/27001>
8. ISACA. COBIT 2019 Framework: Governance and Management Objectives. — Schaumburg: ISACA, 2019 [Elektron resurs]. — URL: <https://www.isaca.org/resources/cobit>
9. Basel Committee on Banking Supervision. Principles for Operational Resilience. — Basel: Bank for International Settlements, 2021 [Elektron resurs]. — URL: <https://www.bis.org/bcbs/publ/d516.htm>
10. Markaziy bank raisi — O'zbekiston bank sektori, so'm kursi va asosiy stavkaning roli haqida // Gazeta.uz. — 2025. — 23-oktabr [Elektron resurs]. — URL: <https://www.gazeta.uz/oz/2025/10/23/bank-sector-uzbekistan/>
11. Kamolov S. O'zbekiston banklarida sun'iy intellekt foydalanish samaradorligini oshirish // Green Economy and Development. — 2025. — Vol. 3, № 8 [Elektron resurs]. — URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.16750181>
12. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki. Information on major indicators of commercial banks as of December 1, 2024 [Elektron resurs]. — URL: <https://cbu.uz/en/statistics/bankstats/2057165/>
13. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki. Information on major indicators of commercial banks as of December 1, 2025 [Elektron resurs]. — URL: <https://cbu.uz/en/statistics/bankstats/3182879/>
14. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki. Number of customers applied remote banking systems as of July 1, 2025 [Elektron resurs]. — URL: <https://cbu.uz/en/statistics/paysistem/2650219/>
15. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki Bank nazorati qo'mitasining 2024-yil 24-sentabrdagi qarori. Onlayn kredit (mikroqarz) rasmiylashtirish orqali fuqarolarning pul mablag'larini noqonuniy o'zlashtirish holatlarini oldini olish choralarini ko'rish to'g'risida [Elektron resurs]. — URL: https://cbu.uz/upload/iblock/f7c/o950lz6gkga51vipxynvm8d4louf3zh/CERT_CBU-axborot-toplami.pdf
16. O'zbekiston MB tijorat banklariga kiberxavfsizlik bo'yicha minimal talablarni belgiladi // Gazeta.uz. — 2025. — 21-avgust [Elektron resurs]. — URL: <https://www.gazeta.uz/oz/2025/08/21/cyber/>
17. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki. CERT-CBU kiberxavfsizlik markazi [Elektron resurs]. — URL: <https://cbu.uz/uz/about/central-office/divisions/markaziy-bank-cert-cbu-kiberxavfsizlik-markazi/>
18. Ma'lumot almashish, moliyaviy savodxonlik, eskirgan yondashuvlardan voz kechish: ekspertlar MOda kibertahdidlardan himoyalani haqida // Gazeta.uz. — 2026. — 13-sentabr [Elektron resurs]. — URL: <https://www.gazeta.uz/oz/2026/09/13/cybersecurity-fraud/>

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz HAKIMOV

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Hasan MAQSUDOV

2026. № 8/2

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>